

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора психологічних наук, професора

Жигайло Наталії Ігорівни

на дисертаційне дослідження

Кулеші Наталії Петрівни

на тему: «Психологічна адаптація студентів із дистантних сімей

до умов навчання у вищому навчальному закладі»,

подане до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Процеси глобалізації та євроінтеграції України, зміни в культурному та соціально-економічному житті обумовлюють масштабні трансформації в сучасному освітньому просторі. Нововведення в системі освіти України актуалізують потребу в нових психологічних дослідженнях з орієнтацією на пошуки шляхів для психологічної адаптації студентської молоді. Дослідження питань, пов'язаних з адаптацією студентів з дистантних сімей до умов навчання у закладі освіти, підсилюються у зв'язку із помітним зростанням трудової міграції в країні та соціально-економічних чинників (бідність, безробіття тощо), які її супроводжують. У зв'язку з реформування системи освіти постає проблема розробки та впровадження комплексної програми оптимізації адаптації студентів-першокурсників із дистантних сімей до умов навчання у ЗВО.

Спрямованість роботи Н.П. Кулеші на виявлення особливостей студентів із дистантних сімей та з'ясування умов і чинників їх психологічної адаптації до умов навчання у закладі вищої освіти дозволяє накреслити нові перспективи у розв'язанні даної проблеми. Все це свідчить про вельмиактуальність дисертаційного дослідження, що захищається.

Визначені авторкою об'єкт, предмет, мета, завдання, обрані методи цілком відповідають його темі, охоплюють основний дискурс цієї проблематики, теоретичне, емпіричне та формуально-експериментальне вивчення якої є необхідною умовою забезпечення достатньо вагомої наукової новизни, теоретичної та практичної значущості одержаних результатів, а відтак, коректно структурують логіку поетапного розгортання його процедури.

Кулеша Н.П. змогла сконструювати продуктивну стратегію своєї дисертаційної розробки завдяки, насамперед, вибору для теоретичного вивчення саме тих наукових джерел, в яких представлено основну базу для формування

концептуального підходу до її проблеми та креативно опрацювати їх. Це, по-перше, засвідчує достатньо високий рівень науково-психологічної підготовки, професійно-дослідницької компетентності, ерудиції та інтелекту авторки, по-друге, дозволило їй сформувавши блок з валідних і надійних методик для емпіричної складової дослідження і одержати за її допомогою вагомі, статистично значущі емпіричні показники. Дослідниці вдалось сформувавши змістовний емпіричний базис для створення коректної програми оптимізації психологічної адаптації студентів із дистантних сімей до умов навчання у ЗВО, де передбачено розвиток і формування основних компонентів адаптивного комплексу студента: емоційного, когнітивно-рефлексивного, мотиваційно-вольового та поведінкового.

У першому розділі дисертації Н.П. Кулеша достатньо глибоко й розлого вивчила теоретико-методологічні засади і семантичне поле досліджуваної проблематики. Це дозволило їй аналітично виявити істотні властивості власне психологічної адаптації студента із дистантної сім'ї до умов навчання в закладі вищої освіти, загалом змістовно і вагомо інтерпретувати та узагальнити їх як процес досягнення студентом психологічного комфорту в умовах освітнього середовища конкретного ЗВО.

Авторкою ґрунтовно охарактеризовано та аргументовано психологічні ознаки такої сім'ї; теоретично виведені основні характеристики студентів із дистантних сімей; з'ясовано, що психологічними особливостями студента із дистантної сім'ї є соціальна пасивність, особистісна незрілість, підвищена тривожність, труднощі у встановленні контактів із однолітками, несамоствійність. Істотно значущим є підтвердження правильності основного змісту вказаних характеристик та їх співвідношень за ефективністю результатів емпіричного та формуально-експериментального етапів дослідження, що дало змогу доповнити та уточнити визначену низку характеристик ще й такими: студенти із дистантних сімей характеризуються низьким рівнем мотивації на успіх, тривогою, втомою, безпорадністю, низькою самооцінкою, високим рівнем реактивної й особистісної тривожності, але водночас для них характерний високий рівень суб'єктивного контролю за шкалою «інтернальність у сфері

сім'ї», середній рівень рефлексії, пізнавальної мотивації, переважання у конфлікті таких форм поведінки як «суперництво», «компроміс».

Важливим і переконливим показником високого теоретичного рівня цієї дисертаційної роботи є цілковита змістова відповідність обґрунтованих теоретично та визначених за допомогою кореляційного аналізу особливостей адаптивних комплексів адаптованих та неадаптованих студентів різних груп (залежно від тривалості відсутності одного з батьків, а також за різними умовами проживання залежно від ступеня родинності). Компетентне науково-дослідне використання їх особливостей та характеристик забезпечило валідність і продуктивність емпіричного фрагменту дослідження, а відтак, ефективність формульованого експерименту.

Доцільним та змістовним є обґрунтування компонентів психологічної адаптації студентів посередництвом аналізу характерних особливостей юнацького віку, зокрема, почування відірваності й самотності та стурбованості проблемами екзистенційних виборів і професійної самореалізації.

У другому (емпіричному) розділі дисертації Н.П. Кулеша вдало сформулювала комплекс з валідних та надійних психодіагностичних методик. Професійно-компетентне застосування цього комплексу дозволило їй визначити коректні інформативні маркери для емпіричного фрагменту дослідження, а відтак, залежні змінні формульованого експерименту.

На основі результатів теоретичного й емпіричного дослідження авторкою розроблено модель оптимізації психологічної адаптації студентів із дистантних сімей, де враховано основні чинники психологічної адаптації (соціальні й індивідуально-психологічні), особливості студента із дистантної сім'ї, а також освітнє середовище ЗВО, в яке залучені викладачі, куратор, студентська група та безпосередньо студент ЗВО.

Заслуговує на увагу представлена у третьому розділі дисертації програма оптимізації психологічної адаптації студентів-першокурсників із дистантних сімей до умов навчання у ЗВО, основні психолого-методичні засоби якої спрямовані на зниження тривожності та невпевненості в собі; формування навичок емоційної регуляції та самоконтролю; розвиток рефлексії; формування позитивного ставлення до власного «Я»; розширення діапазону оптимальних

моделей поведінки в різних навчальних ситуаціях і формування мотивації до досягнення успіху; формування навиків конструктивного вирішення конфліктів. У ході ознайомлення із програмою та процедурою її реалізації відчувається прагнення науковця у виведенні інтеграційних ознак психологічної адаптації студентів-першокурсників із дистантних сімей до умов навчання у ЗВО на матеріалі локальних формувальних впливів, які оформлені у чотири блоки: I – емоційний; II – когнітивно-рефлексивний; III – мотиваційно-вольовий та IV – поведінковий блок. Ґрунтовний, переконливий, статистично підтверджений аналіз результатів формувального експерименту свідчить про достатню ефективність запропонованої програми.

Окрім розглянутої вище дефінітивної характеристики поняття «психологічної адаптації студента із дистантної сім'ї до умов навчання в закладі вищої освіти», найбільш значущими позиціями наукової новизни цього дослідження вважаємо такі: вперше (принаймні, в Україні) здійснено цілісне теоретичне, емпіричне та формувально-експериментальне дослідження психологічної адаптації студентів із дистантних сімей до умов навчання у ЗВО; на основі аналітичного узагальнення одержаних значущих результатів розроблено модель і відповідну програму оптимізації психологічної адаптації студентів із дистантних сімей до умов навчання у ЗВО; успішно апробована інтегрально-інструментальна складова цієї моделі – комплексна програма оптимізації адаптації студентів-першокурсників із дистантних сімей до умов навчання у ЗВО. Водночас, і ця модель загалом, і тренінгова програма, зокрема, гідно репрезентують практичне значення одержаних дослідницею результатів.

Серед значущих здобутків відзначимо також рекомендації суб'єктам освітнього процесу у ЗВО щодо оптимізації психологічної адаптації студентів із дистантних сімей як оптимальні у методичному вимірі.

Переконливе свідчення високого наукового рівня цієї дисертаційної розробки вбачаємо у її аргументованому та грамотному підкріпленні отриманих результатів математичною статистикою. Результати дослідження викладені чітко і послідовно. Поставленої у дослідженні мети досягнуто та успішно розв'язано поставлені завдання.

На основі аналізу дисертації, автореферату та публікацій Н.П. Кулеші можна зробити висновок, що виконана робота є самостійним, завершеним дослідженням, яке характеризується науковою та практичною значущістю. Результати емпіричного дослідження пройшли апробацію на науково-практичних заходах міжнародного, всеукраїнського та регіонального рівнів. Дисертація містить дані про результати впровадження у закладах вищої освіти.

Також вважаємо за доцільне висловити деякі зауваження та побажання, зокрема:

1. Поряд з високою оцінкою представлених у дисертації емпіричних матеріалів щодо основних компонентів адаптивного комплексу студентів (емоційного, когнітивно-рефлексивного, мотиваційно-вольового та поведінкового), обґрунтування їх змін після формувального впливу відображено дещо фрагментарно.

2. В дослідженні варто було б зробити порівняльний аналіз психологічної адаптації студентів із дистантних сімей до умов навчання у ЗВО, в залежності від того відсутній батько чи матір.

3. Вважаємо, що для більш глибокого вивчення психологічної адаптації студентів до умов навчання у ЗВО доцільно було б провести емпіричні зрізи, також, і на II, III і IV курсах навчання. Або ж дослідити динаміку психологічної адаптації студентів, використавши лонгітюдний метод. Проте, дане зауваження може бути напрямком майбутніх досліджень.

4. Розроблена та успішно апробована Н.П. Кулешою програма формувального експерименту забезпечила основний очікуваний результат її дисертаційної розробки – створити модель оптимізації психологічної адаптації студентів із дистантних сімей до умов навчання у ЗВО. Однак, попри те, що ця програма коректно характеризується предикатом «соціально-психологічна», дослідниця не використала повною мірою ефективні розвивальні методи власне групової (тобто, соціально-психологічної) інтеракції: рольові ігри, психодраму, групову дискусію. Слід відзначити, що рольова гра є основою методу психодрами, мета якого вивільнити спонтанність. Наголосимо, що спонтанність, на думку автора цього методу Я.Морено, надає можливість адекватно пристосуватись до зміненого середовища. А тому праця виграла б якби

дисертантка використала прийоми цього методу у своїй програмі оптимізації адаптації студентів-першокурсників із дистантних сімей до умов навчання у ЗВО.

5. В роботі трапляються окремі стилістичні огріхи, відтак загалом позитивно оцінюємо мовну та наукову культуру дисертантки.

Зазначені недоліки не знижують цінності дисертаційної роботи, яка є завершеною, самостійною і потрібною для психолого-педагогічної практики. Все це дає підстави стверджувати, що науковий рівень дисертаційного дослідження «Психологічна адаптація студентів з дистантних сімей до умов навчання у вищому навчальному закладі» відповідає вимогам МОН України до кандидатських дисертацій, а її автор - Кулеша Наталія Петрівна - заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

професор кафедри менеджменту

Львівського національного університету

імені Івана Франка,

доктор психологічних наук, професор..... **Н. І. Жигайло**

Підпис Жигайло Н.І. підтверджую:

Вчений секретар

доц. О.С. Грабовецька